

Katern: Beschouwing

‘Business as usual’?

Ton van Loon

Na 9/11 zal nu ook 11/9 een moment zijn om te onthouden. De dag nadat de Amerikanen Donald J. Trump kozen als 45^e president werd de wereld wakker met een gevoel van verbazing en tot op zekere hoogte schok. *NRC Handelsblad* toonde de *president-elect* op de voorpagina begeleid door een serie afbeeldingen van Munch's beroemde schilderij *De schreeuw*. 9/11 had enorme gevolgen voor de gehele wereld en het is niet onwaarschijnlijk dat 11/9 ook grote, mogelijk zelfs grotere, gevolgen gaat hebben.

Het is interessant te zien dat vrijwel onmiddellijk na de verkiezing de politieke elite begon met het ‘klein praten’ van de gevolgen. Als een van de eerste kwam de voorzitter van het Europees Parlement, Martin Schulz, tot de constatering dat *campaigner* Trump niet hetzelfde hoeft te zijn als president Trump. Dat is natuurlijk waar, het zou best kunnen meevallen en inderdaad liet Trump in zijn *acceptance speech* een gematigder geluid horen. Aan de andere kant wijzen sommige namen die sindsdien circuleren, of al bevestigd zijn, voor belangrijke posten in de Trump-regering, zoals Pompeo, Bannon en ook generaal b.d. Flynn, toch niet echt in die richting.

Ook in de Europese media lijkt de eerste schrik nu vooral omgeslagen te zijn in een soort ontkenning en positief optimisme. Neem bijvoorbeeld de kop boven een van de artikelen in de Elsevier van 19 november: “Trump zal niet de baas zijn”. De slotconclusie van dat artikel dat “het Witte Huis van Trump niets kan beginnen zonder het Congres” is zeker juist, maar opvallend genoeg zijn Amerikaanse media daar niet zo zeker van. *The New York Times* vat het in een editoriaal stuk samen met: “Given the unpredictable nature of the president-elect and the erratic nature of the process, we may be in for a wild ride”. Het is lastig de toekomst te voorspellen. We waren bijvoorbeeld ook al niet in staat de uitkomst van deze verkiezing (of van Brexit) te voorspellen, maar alleen maar hopen op het beste is nou niet echt een solide basis voor veiligheidsbeleid. In militaire termen: “hope is not a course of action”.

‘America First’

Vanuit het perspectief van de Europese veiligheid moeten twee essentiële vragen gesteld en daarna, wanneer mogelijk, beantwoord worden. Allereerst: gaat Donald Trump in het Witte Huis een echt verschil maken?

In ieder geval kunnen we toch moeilijk om het feit heen dat president Trump zal opschuiven in de richting van de nu weer springlevende America First-doctrine. Amerikaanse belangen zullen onder de nieuwe regering belangrijker zijn dan welke alliantie dan ook. Ontkennen dat dit gevolgen zal hebben voor de trans-Atlantische link is gewoon struisvogelgedrag.

Hoeveel gevolgen en in welk tijdsbestek is een andere vraag, die lastiger te beantwoorden is. Zeker is wel dat in het verleden Amerikaanse waarschuwingen, bijvoorbeeld van Robert Gates, minister van Defensie onder zowel Bush als Obama, dat Europa echt meer zelf zal moeten doen eigenlijk gewoon genegeerd werden. Dat gaat onder Trump simpelweg niet

meer werken. Ook hier is het wegwuiven van Trumps standpunten als onderdeel van zijn campagnestijl onverstandig. Al in 2000 stelde hij in zijn (*ghostwritten*) boek *The America We Deserve* dat

“America has no vital interest in choosing between warring factions whose animosities go back centuries. Pulling back from Europe would save this country millions of dollars annually. The cost of stationing NATO troops in Europe is enormous. And these are clearly funds that can be put to better use.”

Dat standpunt heeft hij ook steeds herhaald, bijvoorbeeld in maart toen hij de NAVO omschreef als “obsolete”. Tegelijkertijd heeft Trump duidelijk gemaakt dat hij begrip, zo niet bewondering heeft voor dictators zoals Vladimir Poetin die hij bijvoorbeeld preees voor de invasie van Oekraïne. Ook op het vlak van stabiliseringsoperaties zal er met de nieuwe regering een verschuiving plaatsvinden, ook hier zullen Amerikaanse belangen voorop komen te staan. Hoe we het ook bekijken, het automatisme dat de Amerikanen de kastanjes wel voor ons uit het vuur zullen halen is voorbij. De Amerikaanse politiemann van de wereld gaat zich terugtrekken en het vacuüm dat daardoor ontstaat zal vooral een Europees probleem zijn.

Europa wist al veel eerder dat het niet alleen maar kan blijven leunen op een Amerikaanse veiligheidsparaplu, maar nu komen de gevolgen veel sneller op ons af. Zelfs als het allemaal wel meevalt, dan nog heeft Trump in het Witte Huis zeker gevolgen voor Europese veiligheid. We zullen er aan moeten wennen dat we vaker onze eigen boontjes moeten doppen en zelf voor onze eigen belangen moeten opkomen. Dat hoeft niet erg te zijn, verandering is niet per definitie slecht, maar de vraag is of Europa de wil wel heeft om deze realiteit onder ogen te zien.

Typisch Amerikaans?

De tweede vraag die zich aandient is of dit verkiezingsresultaat typisch Amerikaans is, of, met andere woorden: zou dit ook in Europa kunnen gebeuren? Het antwoord op die vraag is zonder twijfel: ja, dat kan (zal?) hier ook gebeuren. Trumps populariteit is niet zomaar een ‘freak’-gebeurtenis, er is veel meer aan de hand. Trump deelt een wereldbeeld met Poetin, en bijvoorbeeld ook met Erdogan, dat omschreven kan worden als ‘tegen-verlichting’. In dat wereldbeeld staat de identiteit van de eigen groep, natie, cultuur, religie, en/of geschiedenis centraal. De waarheid is daarbij van ondergeschikt belang, angst voor verandering (*elke* verandering) is een machtig middel geworden om een zeer aanzienlijk deel van het electoraat te mobiliseren. Het is niet alleen “the economy, stupid”, het is veel meer “the identity, stupid”.

Enkele dagen voor de verkiezingen schreef columniste Anne Applebaum in *The Washington Post*:

“...this loose group of parties and politicians — Austria’s Freedom Party, the Dutch Party for Freedom, the UK Independence Party, Hungary’s Fidesz, Poland’s Law and Justice, Donald Trump — have made themselves into a global movement of ‘anti-globalists.’ Meet the ‘Populist International’: Whoever wins the U.S. election

Tuesday, its influence is here to stay... And if Trump wins? The Populist International will be invigorated, not just in the United States but around the world”.¹

Wederom, misschien valt het mee, maar dat is geen basis om achterover te leunen. Trumps succes heeft ook hier in Europa gevolgen en dat ontkennen helpt niet. In de vorige editie van *Atlantisch Perspectief* kon uitgebreid gelezen worden waarom het “Trumpisme” hoe dan ook het toekomstige Amerikaanse buitenlands beleid zal veranderen. De pijnlijke realiteit is dat dit “Trumpisme” veel meer het buitenlands beleid zal veranderen van heel veel landen die tot nu toe begaan waren met een betere, stabiele wereld. Het feit dat wij in Nederland het bevorderen van de internationale rechtsorde in de grondwet hebben verankerd verandert daar slechts ten dele wat aan.

Pragmatisme werkt

Trump's zegetocht plaatst Europese veiligheid in feite tussen de spreekwoordelijke “rock and a hard place”. Aan de ene kant is het duidelijk dat door de minder automatische Amerikaanse veiligheidssparaplu Europa zelf capaciteiten zal moeten ontwikkelen en aanzienlijk zal moeten investeren om zijn eigen veiligheidsbelangen zeker te stellen. Daarvoor is, in vrijwel alle Europese landen, een aanzienlijke uitbreiding van de defensiebudgetten nodig en ook dan nog kan Europa zichzelf eigenlijk alleen beveiligen door veel beter samen te werken.

Tegelijkertijd laat Trump's verkiezing net als Brexit zien hoe wantrouwig de kiezers staan tegenover multinationale organisaties, zoals de EU en tot op zekere hoogte ook de NAVO. Samenwerking, zeker wanneer de perceptie bestaat dat die opgelegd wordt, is extreem impopulair en daarmee moeilijk te realiseren. Het gaat daarbij wederom niet zozeer om feiten maar om de perceptie van het verlies van eigen identiteit. Dat is het cruciale dilemma waar Europa nu mee moet omgaan en waar politici in het Europees Parlement maar vooral ook in nationale parlementen hun tanden in moeten zetten. Concentratie op werkbare oplossingen waarvan de voordelen ook evident zijn en die zijn uit te leggen aan het electoraat hebben een wezenlijk grotere kans van slagen dan nieuwe structuren op EU-niveau. De pragmatische Duits-Nederlandse en Belgisch-Nederlandse aanpak, om enkele voorbeelden te noemen, werkt, zonder de emotionele reacties die bijvoorbeeld Junckers oproep tot de vorming van een EU-militair hoofdkwartier oproept.

Europa moet “volwassen worden”, zei onze minister van Defensie dit voorjaar in Parijs. Om in die beeldspraak te blijven: het verwende kind (of misschien de verwende jongvolwassene) moet nu leren omgaan met het feit dat de suikeroom niet langer altijd klaar staat. Dat doet in het begin pijn maar uiteindelijk kan Europa er ook sterker uitkomen. Wanneer we echter blijven ontkennen dat er echt wat aan de hand is, dan is er weinig reden voor optimisme.

Lgen b.d. Ton van Loon is voormalig Commandant van het Eerste Duits-Nederlandse Legerkorps.

¹ Anne Applebaum, ‘Trump is a threat to the West as we know it’, *the Washington Post*, 4 november 2016, www.washingtonpost.com.